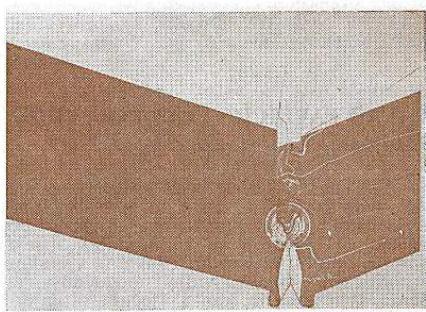

INDEKS KNJIGA

MILOVAN DANOJLIĆ: »O RANOM USTAJANJU«
Matica srpska, Novi Sad, 1972.

Milovan Danojlić, pesnik, eseijist i prevodilac, ubraja se među najmlodnije pisanje mlađe generacije. Do sada je objavio pet zbirki pesama, dve zbirke dečije poezije, knjigu eseja, brojne predgovore, članke i feljtone po listovima i časopisima, kao i zapažene prevode knjiga i tekstova iz francuske, engleske i ruske književnosti.

Već svojom prvom knjigom eseja (*Lirske rasprave*, 1967), Danojlić je magistralski razvio jedan vid hibridne proze, koja se pretežno bavi životom, a sadrži u sebi stilski elemente različitih rodova: od impresionističke pripovetke i filozofske studije do crticke, aforizma i pesme. Taj književni

žanr, blistavog stila, koji ima bogatu tradiciju u francuskoj književnosti i drugim književnostima zapadne Evrope, kod nas je još uvek neafirmisan, javlja se sporadično, a njegovi pisci — i živi i umrli — mogu se izbrojati na prste jedne ruke.

U srpskoj književnosti oву vrstu eseja započela je Isidora Sekulić, a u hrvatskoj Antun Gustav Matić. Slične tekstove pisali su još Dušan Matić i Miroslav Krleža, s tom razlikom što su tekstovi ove dvojice bliži književno-istorijskoj nego životnoj inspiraciji.

Drugom knjigom eseja *O ranom ustajanju*, Danojlić je, uglavnom, nastavio poznati opus iz svoje prve knjige. Međutim, dok jednim brojem tekstova znatno premašuje nivo *Lirske rasprave*, većim brojem ga uopšte ne doseže.

Knjiga sadrži stotinak heterogenih tekstova (eseja, crtica, feljtona, prikaza, beležaka, pesama...), komponovanih slobodno i raskomčeno, bez podele na tematske i stilске celine. Tekstovi se, izgleda, nisu ni mogli svesti pod zajednički imenitelj, zato ih je pisac poređao u knjizi bez pauze i međuslova, vodeći računa jedino o tome da se iz svakih pet-šest prigodnih zapisa nade jedan odista vredan eseju. U predešnjem nizu, ti eseji, kao stubovi nosači, drže knjigu da se ne »sršu« dok čitalac ne stigne do njenog kraja.

Kad se zanemare sporedni tekstovi, koji u knjizi mogu da se shvate i kao namerna odmorišta, onda preostalih tridesetak eseja blistaju izuzetnom originalnošću. Oni su duboko doživljeni i uvek zahvataju teme iz nepatvorenenog života. Teme su obično »sićušne«, na izgled sporedne i banalne, ali uvek bitne. Redaju se eseji o javljanju, o pregaženju psima, o pismu i poštaru, o jeziku, o ranom ustajanju, o psovskama, o selu i gradu, o gozbi, o snu, o seoskom entuzijasti, o nesanicu, o česmama kraj puta, o seljaku, o plastičnim kesama... Dakle, tamo gde mnogi pisci ne vide, ne čuju i ne osećaju temu, Danojlić je, rekao bih, s lakoćom otkriva i razvija lakim, »nevlijajivim stilom«.

Kao izvrstan opservator i pravi majstor za iskaz utiska i nijanse, Danojlić se »uvlači« u srce teme, osvetljava je iz različitih uglova: »objektivno« i »po sebi« do najtanjanijih osobenosti, otkrivajući pri tome jedno sadržajnije viđenje ljudske sva-kidašnjice.

U idilsku čistotu eseja Danojlić je vešt ugradilo svoju visoku kulturu, ali je i nju, u celosti, podredio izvornoj i uvek originalnoj književnoj inspiraciji. Zato, ni u jednom retku nećete osetiti pišeću želju da se dopadne artističkim tendencijama, »idejnim i knjižkim nanosom«.

Danojlić ne samo da otkriva čiste i zădujuće oblike života, nego uvek odvaja lepotu od njene suprotnosti, dobrotu od zla, izvorni život od veštačkog. Zato ova knjiga, pored gore rečenog, ima i znatnu estetičku i filozofsku vrednost.

Dragomir Popnovakov

TIBOR VARADI: „NIJE LI SAM ŽIVOT NAJBOLJE PROVOĐENJE VREMENA?“

»Forum«, Novi Sad, 1971.

Nije li sam život najbolje provođenje vremena? — pod ovim naizgled kozerskim i u bukvalnom prevodu pomalo nezgrapnim naslovom pojavila se prošle godine knjiga eseja Tibora Varadija, putnih eseja, kako stoje zabeleženo u podnaslovu.

Shvatajući termin „esej“ u njegovom prvobitnom značenju kao pokušaj, a „put“, pored bukvalnog, i u prenesenom značenju kao mogućnost naslućivanja i sagledavanja tokova stvari, povezivanja viđenog i doživljjenog, Varadi, na osnovu svojih zapažanja i razmišljanja o fenomenima kao što su u-

metnost, revolucionarno mišljenje, moda, bluz i džez, crnci, provosi, američki Mađari itd, sa kojima se susreće ili biva poastaknut da o njima razmisli na svom putovanju po Hollandiji i Americi, pokušava, kako sam kaže, da izgradi mosaik jednog kulturno-istorijskog procesa. Osim toga, put, putovanje može da predstavlja osvajanje prostorne distante prema vlastitoj sredini, što analogno vremenskoj, stvara mogućnost celovitijeg pogleda na njene pojave i shvata-

Svoju polaznu poziciju putnika, potpuno otvorenog za novu iskustva, Varadi nastoji da odredi u duhu jedne Markslove misli koju navodi u *Beleškama o revolucionarnom mišljenju*, a po kojoj se čovekova sloboda ogleda u svestranom ispoljavanju njegovog celovitog bića, u mnogostrukim čulnim i duhovnim odnosima sa svetom. Govoreći, u istom tekstu, o prirodi revolucionarnog mišljenja, Varadi napominje da ono uvek proizlazi iz sadašnjosti, da je originalno i neteologično, a da su svojstva ujedno i pretpostavke jedne nove kulture, jedne nove konkretnе estetike čije se postupno ubličavanje, kroz primere svakodnevnog života, ljudskih naravi, pojedinih društvenih i umetničkih tema, ukazuje kao osnovni tok knjige. Ovo ubličavanje, proizašlo u prvom redu iz vlastitih duhovnih predispozicija i iskustva, može se posmatrati delimično i kao Varadijevo približavanje maklujanizmu, shvaćenom vrlo široko, a prihvaćenom sa nizom odstupnica, približavanje jednom pogledu na svet koji, dosledan svojom tvrdnjom da se više ne može biti unutar gotovih konceptacija, odbija čak da i sebe definise, i koji je, između ostalog, obećanje „senzoričkog jedinstva globalnog se- la... gde je svako u stanju da na umetnički način doživljava okolinu i gde je umetnost... prilagođavanje okolini“, pri čemu se mogućnost slobode za svakog čoveka poistovećuje sa mogućnošću njegovog bivanja umetnikom. Ta umetnička bit koja postaje dominantan vid čovekovih odnosa prema okolini, dakle, i prema drugim ljudima, prema sistemima i institucijama, kao neka vrsta pankreatizma, u dubokoj je suprotnosti sa svim stereotipijama u ljudskom mišljenju, ponašanju, organizovanju. Sa tog stanovišta, društveno i političko ponašanje izvesnih grupa provosa, hipika ili drugih mladih Amerikanaca za Varadija ima vrlo izrazitu estetičku dimenziju, ispoljava se kao osvajanje „novih formi kolektivne umetnosti“. Osnovne odlike tog duha ogledaju se u naglašenom „učešću u sadašnjosti sveta“, što pretpostavlja stalno obnavljanje formi, neposredno prisustvo u nastajanju, trajanju i menjanju stvari. U tom smislu veoma je karakteristična misao Ornete Kolmana: „Čovek ne mora uvek da se vezuje za prošlost da bi mogao nešto da svira u sadašnjosti“, koju Varadi navodi u nadahnutom tekstu o ovom slavnem džez-muzičaru. Ne pomjerimo slučajno ovo ime: džez, a posebno muzika Ornete Kolmana, ukazuje se tu kao prototip žive umetnosti koja bez ostatka nastaje ovde i sada, kao apsolutna prisutnost, u najtešnjoj vezi, u najšašnijoj interakciji sa neposrednim okolnostima, a ipak, daleko od svake površnosti i olake komunikativnosti, već naprotiv, u maksimalnoj koncentraciji i napregnutosti, istovremeno organska i intelektualna, izraz potpunog i kondenzovanog postojanja, muzičkog mišljenja jednog čoveka u jednom trenutku. Opisujuci detaljno nastajanje, tok i prestanak te muzike, njeni „vratolomno balansiranje u izbegavanju šablonu“, njeni preraštanci u „fobiju od šablonu“, Varadi zaključuje da je to najlošiji put do antimuzike. Odista, ako se muzika, i umetnost uopšte, posmatra kao delo, rezultat nastao i okončan u određenom trenutku, i koji se može reprodukovati, interpretirati, doživljavati bilo kad i bilo gde, onda je muzika Ornete Kolmana antimuzika, kao što i umetnost koja, nasuprot konačnom i nepromenjivom ostvarenju, priznaje samo proces, događanje jeste u tom slučaju — antiumetnost.

Ova muzika je samo najsublimniji izraz jednog umetničkog i životnog koncepta koji poriče koncepte; ona, nadalje, u kontekstu ove knjige, predstavlja ne direktnu, ne toliko tipičan, niti opšteprihvatać, poput pop-muzike, bita ili roka, već filozofski izraz promene